

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1896.

Andra Kammaren.

N:o 19.

Lördagen den 14 mars.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr *P. Waldenström* aflemnade en motion, n:o 229, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition om ändrad lydelse af § 25 i förordningen angående villkoren för försäljning af brännvin m. m. den 24 maj 1895.

Denna motion bordlades.

§ 2.

Härefter fortsattes öfverläggningen angående lagutskottets utlåtande n:o 32, i anledning af väckt motion om ändring i gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan; och lemnades, enligt förut gjord anteckning, ordet till

Om ändring i gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan.

Herr Jakob Erikson, som yttrade: Jag kan äfven i qväll blifva trogen min vana att icke besvära kammaren med något längre anförande, då så mycket redan blifvit sagdt i denna fråga, att det är mer än tillräckligt. Jag gläder mig öfver att det, att döma af den diskussion, som fördes på förmiddagen, kommit så långt, att man icke längre anser sig böra komma åter med de gamla, förlegade skälen, och att de nya, som anfördes, icke heller voro af någon synnerlig betydelse.

Till en början höll jag på att blifva förskräckt öfver att kanske nödgas se mig öfvergifven i fråga om understöd åt min motion af dem, som hittills stått på samma sida som jag, såsom min värderade kamrat till höger lät förstå. Jag fann likväl snart, att jag icke så synnerligen misstagit mig, då jag denna gång förändrat det yrkande, som jag 1894 framställde.

Herr Höjer erkände ju, att han åtminstone för sin del icke kunde finna differenserna mellan de kristna troslärororna eller de olika uppfattningarna af dessa läror så synnerligen stora, och om så är, kunde

Om ändring iväl herr Höjer, såsom jag ock tror att han gjorde, inse, hvarför jag nu gällande be-ändrat mitt yrkande om förändring af kongl. förordningen angående stämmelser i främmande trosbekännare och deras religionsöfning den 31 oktober fråga om rätt att utträda ur 1873, så att det skulle tillåtas dem, som vilja utträda ur kyrkan utan svenska stats-att kunna uppgifva annat trossamfund, att utgå efter fyllda 21 år. Att kyrkan. jag satt åldern tre år högre än i nu gällande förordning, tycker jag (Forts.) icke har så mycket att betyda. Jag har visst icke förändrat min åsigt

derom, att den, som fyllt 18 år, bör anses tillräckligt mogen att få i detta stycke följa sin öfvertygelse, men jag hoppades att genom den vidtagna ändringen vinna mera tillmötesgående från deras sida, som intressera sig för frågans lösning, men frukta, att det är för mycket begärdt, att det skall tillåtas dem att utträda, hvilka ännu icke uppnått så mogen ålder, att de i borgerligt afseende betraktas såsom myndiga. Jag har deremot i min motion framhållit och vill äfven nu framhålla, att med afseende å dem, som redan vid den åldern hafva vunnit sådan stadga, att de veta hvad de tro och äro fullt vissa i sitt sinne, så att de vid anmälan till utträde ur kyrkan kunna lemna uppgift om ett visst kristet trossamfund, till hvilket de vilja öfvergå, att, säger jag, med afseende å dem den nuvarande åldersgränsen bör bibehållas. Jag kan fatta, hurusom de, hvilka i likhet med mig hafva intresse för kristendomen, högst ogerna se, att kristendomens grundsatser öfvergifvas och att man kastar sig in på fritänkeriets område, och det är för att tillmötesgå dessa, hvilka för öfrigt äro vänner af min motion, som jag har satt åldersgränsen till 21 år. Jag är icke nog djerf att hoppas vinna någon framgång för min motion i Första Kammaren, och när jag ser på reservationen, som är bifogad lagutskottets betänkande, synas mig icke några stora förhoppningar finnas, hvarken med afseende på herr Andersson, herr Pettersson eller herr Lundström.

Min vän, herr Redelius, talade om en person, som skulle hafva anmält sig till utflyttning från en ort till en annan, men som sedan icke flyttade till den uppgifna orten, utan till ett helt annat, långt bort derifrån beläget ställe. Jag kan icke förstå, hvilken tillämpning denna historia kan hafva här, men skulle den hafva någon, så blefve det väl den, att det är af intet gagn att söka tvinga folk att uppgifva det samfund, till hvilket de ämna öfvergå, ty de uppgifva kanske Kungsholmen, men flytta till Vermland, uppgifva ett visst kristet samfund, men gå sedan antingen till ett annat eller till intet alls.

För öfrigt har jag låtit mig berättas, att det nuvarande stadgandet, trots den tolkning, som Kongl. Maj:t i ett par fall gifvit åt detsamma, ännu användes åtminstone af en kyrkoherde så, att en person, som anmält sig vara siunad att öfvergå till baptistsamfundet, icke tillåtits att dit öfvergå, därför att detta samfund icke skulle vara i Sverige erkändt. Detta fall lär der hafva inträffat på sista dagarne.

Lagutskottets ärade vice ordförande har framhållit, att flera af kyrkans män uttalat sig i motionens syfte och betonat samma önskningsmål, och han nämnde särskildt tre. Härtill kunna läggas flera, såsom nuvarande biskopen Charleville och framlidne biskopen Beckman.

Den omständigheten, att jag sjelf icke tillhör den lutherska kyrkan, utan är dissenter, tyckes hafva gifvit herr Redelius och kanske flera med honom anledning att förmoda, att jag väckt denna motion

Om ändring i isom menas med en kristen stat. Och hafva vi fått den frågan begällande besvarad, så kanske också denna sak ställer sig något annorlunda, än stämmelser i man från början tänkt.

Med en kristen stat kan icke menas det, att statens alla medlemmar verkligen skola ega en sann, djup, religiös tro. Ty om så skulle vara, kunde icke någonsin en kristen stat existera eller under

(Forts.)

den nuvarande tidsformen komma att existera.

Det kan icke heller menas, att de flesta medlemmarne af staten skola vara sådana, som verkligen hafva en djup, religiös tro. Ty då tror jag icke, att det kunde finnas någon stat, som med rätta kallades en kristen stat. För min del förstår jag med kristen stat den stat, som funnit det nyttigt och godt för sina medborgares både andliga och timliga välfärd att acceptera kristendomens sanningar såsom fundamental-sanningar, fundamentalartiklar — kan jag säga — för befordrande af rätt och rättfärdighet inom staten. Sålunda, hvarje stat, som upptagit kristendomens sanningar och erkänner deras stora betydelse för medborgarnes andliga och lekamliga väl, den staten är en kristen stat, men endast i nu antydda mening.

När nu staten är öfvertygad, att kristendomens sanningar äro välsignelserika för dess medborgare, så måste också staten vara angelägen att bibringa kristendomens sanningar åt sina medlemmar, så att de få veta hvad det gäller. Härvid begagnar sig staten af två medel. Det ena är skolan, hvarigenom den försöker att komma till den uppväxande ungdomen, och det andra är kyrkan, hvarigenom den söker att komma fram både till ungdomen och till de äldre. Det är genom dessa medel, som staten söker bibringa sina medlemmar kristendomens sanningar, och det gör den, därför att den är öfvertygad, att i kristendomens tros- och sedeläror ligger just den djupaste och varaktigaste grunden för statens bestånd. När nu staten bibringat sina medlemmar, yngre och äldre, dessa sanningar, då kan staten icke vidare göra något annat än att fortfarande missionera bland dessa medlemmar, men den kan icke genom några lagar af hvilket slag som helst påtvinga medlemmarne en religiös tro eller öfvertygelse. Det måste således komma till den punkt, att statens medlemmar hafva rätt att antingen acceptera kristendomens sanningar eller också förneka dem och försöka göra sig lösa derifrån. Nu kunde man tycka, att detta är en sjelfsväldig frihet, som man sålunda lemna dem, men på detta område, andens område, är detta en frihet, som staten ovilkorligen måste lemna sina medlemmar, såvida man är angelägen om att de icke skola dragas upp såsom i ett drifhus, utan flyttas ut i det fria för att der sjelfständigt få växa.

Man kan visserligen beklaga, att det är åtskilliga af statens medlemmar, som förakta kristendomens sanningar och lösa sig från dem — det må man beklaga, men man kan ingenting göra åt den saken.

Herr Redelius sade i sitt anförande, att staten lägger vikt på den religiösa tron och gör detta, därför att den religiösa tron är verksam för statens bestånd. Ja, man må nu säga om den religiösa trons verkningar hvad som helst — den kan dock icke påtvingas någon af statens medlemmar genom yttre våld, genom yttre stadgar. Ty sedan staten bibringat sina medlemmar insigt i kristendomens grundsanningar

och statens medlemmar kommit till den stadgade ålder, att man har rätt att fordra af dem att bestämma sig för eller emot, då måste man lemna dem frihet, ovilkorlig frihet. Det bör man göra i religionens intresse, såsom många gånger här i kammaren blifvit påvisadt.

Jag skall be att få anföra ett par yttranden i ämnet.

Den numera affidne pastor primarius Fehr yttrade i kyrkomötet följande: »När för öfrigt gjorde den kristna tron och den kristna kyrkan sina största och bästa landvinningar?» frågade han. »Jo, på den tid, då allting i detta afseende var grundadt på frivillighet, under den kristna kyrkans första gyllene tid». Och professor Norrby yttrade, också i kyrkomötet: »Ser jag åter kyrkan från den synpunkt, enligt hvilken hon är en pedagogisk anstalt, så uppstår frågan, huruvida hon har lättare eller svårare att nalkas och komma i visserligen välsignelserik beröring med dem, som vilja ur henne utträda, om hon med tvång qvarhåller dem eller hon låter dem få sin vilja fram. Jag tänker, att det är två sätt, hvarpå kyrkan i detta hänseende kan gå till väga: det ena genom kyrkotukt, det andra genom själavård. Om hon begagnar kyrkotuktens väg och särskildt den väg, som genom den nya kyrkotuktslagen blifvit anvisad, så hemställer jag till herrarne, huruvida något deraf verkligen skall kunna vinnas, huruvida kyrkan verkligen skall kunna nalkas dessa bespottare af hennes heligaste tro på sådant sätt, att det kan vara förhoppning, att hon på dem skall kunna utöfva någon helsosam inverkan. Hvad åter själavårdsarbetet angår, så är ju detta i en så hög grad den personliga kärlekens och frihetens sak, att tillträdet till dessa människor utan tvifvel står lika öppet, sedan de ur kyrkan utträdt, som om de mot sin vilja tvingas att i henne qvarstanna».

I dessa yttranden instämmer jag till fullo, och jag är öfvertygad derom, att kyrkan, så vidt hon vill vara evangelisk-luthersk, kan just på detta själavårdande sätt nalkas äfven de utträdande medlemmarne och bland dem verka ofantligt mycket godt, ja, mycket mera, än om hon tvingar dem att mot sin vilja stanna qvar. Ty jag fruktar, att just genom ett sådant tvång hon tilläst deras hjertan för all sådan pedagogisk uppfostrande verksamhet.

Om vi nu vända oss till frågan om den här omtalade åldern — 18 eller 21 år — vill jag säga något litet min mening derom. Man har ju anfallit motionären, därför att han satt upp en annan åldersgräns för dem, som icke uppgifva något annat kristet samfund, till hvilket de vilja öfvergå, än för dem, som vilja eller säga sig vilja öfvergå till ett sådant. För min del tror jag ej, att den der åldersgränsen har så stor betydelse. Ty så vidt jag vet, är det ej just några 18-åringar, knappt några 21-åringar, som anmäla sig till utträde. Jag tänker, att i den der åldern de äro temligen ovissa och förblifva, der de äro, tills vidare. Men icke är det väl så alldeles utan skäl som man skulle kunna angifva en olika åldersgräns. Om det är fråga för en 18-årig yngling om att öfvergå eller åtminstone uppgifva sig vilja öfvergå till annat kristet samfund, kan man ju säga, att staten tänker sig saken så, att faran der ej är så stor — ynglingen har ju ej klart för sig, att han vill liksom kasta alltsammans öfver bord. Om han deremot ej vill öfvergå till ett annat kristet samfund — och det finnes

Om ändring i gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan.

(Forts.)

Om ändring idock en sådan rikedom att välja på i det fallet, att en person, som gällande be- vill öfvergå till något annat kristet samfund, dock borde kunna åtmin- stämmelser i stone i de stora hufvuddragen känna sig tilltalad af något — befinner fråga om rätt att uttråda ur han sig på en sådan ståndpunkt, tycker jag åtminstone, att skadan ej svenska stats- är så stor, om en sådan person får dröja, till dess han blir 21 år, så kyrkan. att han åtminstone i det fallet kan hinna blifva något mer stadgad. (Forts.) Jag håller emellertid, som sagdt, ej mycket på åldersgränsen, ty jag tror, att den saken gör hvarken något till eller ifrån.

Jag anhåller om bifall till lagutskottets förslag.

Herr Eriksson i Elgered: Det var med anledning af herr kontraktsposten Redelii yttrande på förmiddagen, som jag begärde ordet. Han uppdrog dervid en gräns mellan kyrkan å ena sidan och staten å andra sidan, en gräns, som på det högsta förvånade mig. Jag skall återkomma till denna definition sedan. Men de slutledningar, som han just på grund af denna definition kom till, äro ock lika orimliga som den definition, han gaf på denna skilnad. Han kom till det resultatet, att, då det vore en sådan skilnad mellan stat och kyrka, *staten* följaktligen äfven skulle hafva rätt att beviljas utträde och borde utesluta sina motståndare. Han till och med förvånade sig öfver, att staten hade sådana lagar, att den icke rent af vore med om att utesluta sådana, som vore uppenbara fiender till kyrkan. Ja, om staten då uteslöte dem, skulle frågan blifva: Utesluter staten ur kyrkan? Är det ur kyrkans sköte, som sålunda staten utesluter kyrkans medlemmar? Men det synes mig vara en orimlig konsekvens att påstå, att staten skulle hafva rätt att ingripa i en af kyrkans förnämsta verksamhetsgrenar, som obestriddligen hör denna till, nemligen att utesluta hennes egna medlemmar. Om åter icke denna konsekvens vore den riktiga, skulle sålunda staten utesluta medlemmar från sig och sin gemenskap. Men, mine herrar, det lär väl i alla händelser ingen vilja påstå, att, därför att någon begär utträde ur svenska statskyrkan, han äfven dermed utträdt ur svenska staten. Vi torde alla blifva ense om, att en sådan person fortfarande står kvar i svenska staten såsom dess medlem, fastän han begärt utträde ur statskyrkan. Sålunda, detta sista alternativ är orimligt. Men är detta orimligt, är äfven det förra hardt när lika orimligt, nemligen att staten skulle ingripa i en för kyrkan så vigtig verksamhet som att bevilja utträde och utesluta dess medlemmar.

Jag lemnar detta. Jag skall återgå till den definition, herr kontraktsposten gaf på skilnaden mellan stat och kyrka. Mig synes, att ett så innerligt samband förefinnes mellan svenska staten å ena sidan och svenska statskyrkan å den andra, att det måhända torde blifva en gåta för litet hvar af herrarne att fundera på, om det gäller att försöka lösa denna sak på ett tillfredsställande sätt. Herr kontraktsposten åberopade visserligen ett skäl — och det må gälla för honom och dem, som tänka lika med honom, men för mig åtminstone kan detta skäl ej hafva någon som helst betydelse. Han åberopade nemligen det, att den förändring, som här påyrkas, icke vore en förändring af kyrkolagen, utan af civillagen, och han menade, att, därför att det vore fråga om en förändring af civillagen och således ej om något, som

stode i kyrkolagen, det aldrig kunde komma i fråga, att denna sak hörde inom kyrkans — utan endast inom statens — område. För att häraf komma till en slutledning om hvad som menas med kyrka och hvad åter förstås med stat, skulle det vilja synas, som om för herr kontraktsprosten kyrkolagen vore det förnämsta vid uppdragandet af denna gränslinie. Men att kyrkan ej består blott af kyrkolagen, som afser dess organisation, är uppenbart. Dit höra först och främst de, som äro medlemmar af denna kyrka. Dit måste ock höra bekännelse-skrifter, såsom redan i § af kyrkolagen säger, att kyrkans lära är grundad i den heliga Skrift, sådan den är förklarad i Augsburgiska bekännelsen m. m. Således är det uppenbart, att man ej kan få ihop en kyrka blott af lagparagrafer — och naturligtvis menade ej heller herr kontraktsprosten något sådant. Jag skulle emellertid önska en förklaring rörande hvilka som tillhöra svenska staten, men samtidigt ej tillhöra svenska kyrkan, och hvar skilnaden och gränsen finnas der-vidlag. Men jag skall lemna detta.

Om ändring i gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan.
(Forts.)

Herr kontraktsprosten anmärkte vidare, att han ej förstode, hvad som skulle vinnas med det, herr Erikson i sin motion påyrkat och lagutskottet med anledning deraf tillstyrkt. Han trodde, att blott ett agitationsmedel skulle förloras. Nå väl, om man på radikalt håll — vare sig religiöst eller politiskt radikalt — förlorade ett agitationsmedel, undrar jag, om verkligen herr kontraktsprosten skulle hafva något deremot. Så vidt jag kan förstå, skulle han vara den förste att röja hvarje sådan käpphäst ur vägen. Från den synpunkten, synes mig, borde herr kontraktsprosten mycket väl kunnat vara med om förslaget och ej behöft afgifva någon reservation.

Herr talman! Jag ber slutligen att få säga, att då jag anser, att ett bifall till hvad utskottet hemställt skulle innebära fördelar såväl för kyrkan, som härigenom blefve i tillfälle att visa mera moderation mot sina medlemmar, som äfven för individerna, hvilka härigenom skulle beviljas en samvets- och trosfrihet, som de för närvarande på detta område sakna, skall jag — dels på de skäl, jag nu anfört, dels på dem, lagutskottet åberopat — be att få yrka bifall till utskottets hemställan

Herr Waldenström: Herr talman! Mine herrar! Jag anser nu såsom förut, att det är af mycket stor vigt att så snart som möjligt någonting göres i motionens syfte. Det är dock orimligt, att menniskor, som icke vilja tillhöra den svenska statskyrkan — och i synnerhet om de äro af en rent antikristlig åskådning — skola tvingas att kvarstå inom henne. Herrarne torde erinra sig, huru för några år sedan en person väckte mycket buller här i landet genom sitt antikristliga och antireligiösa uppträdande, nemligen herr Lennstrand. Han begärde att få utträda ur den svenska statskyrkan, men det vägrades honom, och det *måste* vägras honom, emedan vår lag är sådan som den är. Jag tycker, att alla, som allra mest nitälska om kyrkans väl, också borde vara de, som allra mest yrkade på frihet att få utträda för personer, som icke vilja vara der, och i synnerhet för personer, som hafva en rent hednisk åskådning. Ja, jag tycker, att de skulle yrka på rättighet för kyrkan att få drifva ut sådana medlemmar, i fall de icke vilja gå ut sjelfva. Och jag finner det så mycket onaturligare,

Om ändring i att de icke göra det, som jag finner dels i skrifter af framstående gällande be- teologer, dels i referat af prestmötes- och prestsällskaps-förhandlingar, stämmelser i huru svenska prester beklaga sig deröfver, att *de frikyrkliga*, som de fråga om rätt dock måste erkänna såsom åtminstone icke okristliga menniskor, icke att utträda ur svenska stats- gå ut ur statskyrkan. Det kan ju icke vara någon konsekvens i detta: kyrkan. att yrka, att dessa skola gå ut, dessa, som en domprost i Upsala ny- ligen kallat för kyrkans bästa blod, under det att man på samma gång stänger dörren så, att icke de tillåtas utträda, som äro uppenbara fiender ej blott till kyrkan, utan ock till kristendomen.

(Forts.)

Jag säger om igen, att jag anser det vara ytterst viktigt, att någonting snart göres i motionens syfte. Men på samma gång som jag säger detta, kan jag icke för mig fördölja, att reformens genomförande är förenadt med flera svårigheter, än herrarne här i allmänhet synas tro. Jag meuar, att den icke kan lämpligen genomföras allenast genom en enkel förändring af dissenterlagen, en förändring af den beskaffenhet, som här är föreslagen. Om en person under nuvarande förhållanden anmäler, att han ämnar gå öfver, jag vill säga, t. ex. till metodistsamfundet, så medgifves det honom, och han utskrifves ur svenska statskyrkan såsom öfvergången till metodistsamfundet, och det utan afseende på, om han verkligen blir i metodistsamfundet upptagen eller icke. Men när han nu får barn och dessa komma i skolåldern, är han tvungen att skaffa dem kristendomsundervisning enligt metodistkyrkans bekännelse; och om han det icke gör, så måste hans barn deltaga i den officiella religionsundervisningen i våra skolor. Helt annorlunda kommer det att ställa sig, om det medgifves en person att utträda utan att uppgifva ett samfund, till hvilket han öfvergår, och utan att någonting är lagstiftadt om, hvad man skall göra med afseende på hans barns religiösa uppfostran. Om han går öfver till eller bildar sjelf något kristet samfund, är ju svårigheten icke så stor, men antag, att han går ut ur svenska statskyrkan *med öppen förklaring*, att han gör det därför, att han *icke tror på Gud eller på Kristus eller på bibeln, utan har en rent hednisk verldsäskådning*, hvad skall man då göra med hans barn? Om man nu endast ändrar den der paragrafen i dissenterförordningen, så är den frågan icke besvarad. Herr friherre Barnekow berörde denna svårighet i sitt anförande i förmiddags och erkände, att det var en stor svårighet, men han befattade sig icke närmare med att utreda, huru man skulle afhjelpa densamma.

Det synes mig vara alldeles klart, att staten, såsom herr Ekman nyss anförde, måste hafva intresse af, att den uppväxande ungdomen får *någon* religiös uppfostran och undervisning. Jag tror icke, att det är ett riktigt åskådningssätt, när man tänker, att barnen tillhöra endast föräldrarne. De tillhöra äfven staten. De skola blifva statens medborgare. Det är de, som skola taga statens utveckling på sina skuldror, när vi äldre träda undan. Och därför är det enligt min mening ett ytterst viktigt statsintresse, att de få någon religionsundervisning. Jag tror ock, att det är detta, som legat till grund för närvarande stadganden.

Herr talman! Jag skall icke göra något yrkande mot utskottets förslag. Jag har endast velat framhålla dessa svårigheter, och jag

önskar, att motionären eller till äfventyrs någon annan måtte framlägga, huru han tänkt sig att dessa svårigheter, som verkligen äro stora, skola blifva afhjulpna.

Om ändring i gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan.

(Forts.)

Herr Petersson i Boestad: Herr grefve och talman! Liksom vid flera föregående riksdagar kan jag icke heller nu vara med om den föreslagna motionen. Enligt min åsigt föreligga icke heller nu fullgiltiga skäl för att antaga den. Utskottet säger lika med ett föregående utskott i denna fråga, bland annat, att den af motionären ifrågasatta bestämmelsen endast innebär »ett följdriktigt genomförande af den samvets- och trosfrihetens stora grundsats, å hvilken lagstiftningen i förevarande ämne blifvit byggd». Jag tror dock, att man här vill utsträcka den grundsatsen alltför långt, och att man ej bör öppna portarna till utträde ur svenska statskyrkan för medlemmar inom densamma, utan att dessa kunna uppgifva något kristligt eller annat religionssamfund, till hvilket de vilja ansluta sig. Två olika strömningar synas i synnerhet vilja göra sig gällande på det religiösa området hos oss i nuvarande tid. Den ena representeras af personer med högre bildning, men något öfverspända moderna frihetsidéer. Deremot den andra, talrikaste delen af folket befinner sig på en lägre nivå, och dessa menniskor äro mera utsatta för fara att af de olika sekternas resetalare blifva förda från sina fäders tro och lifsåskådning.

Med anledning af hvad jag nu anfört ber jag att få hos herr talmenen yrka afslag å utskottets hemställan i denna fråga; och detta gör jag i religionens, i statens och i folkets sanna intresse, efter hvad jag fullt och fast tror.

Herr Grundell: När denna fråga år 1894 förelåg, uttalade jag mitt afstyrkande af motionen; och då tiden nu är så långt framskriden, tillåter jag mig ej att förlänga diskussionen, utan vill jag blott tillkännagifva, att jag fortfarande intager den ståndpunkt, att jag afstyrker bifall till motionärens förslag och utskottets hemställan.

Herr Jakob Erikson: Herr talman! Med anledning af hvad som anförts af herr Waldenström skall jag be att få fästa uppmärksamheten derpå, att jag i min motion, i klämman, yrkat icke blott hvad lagutskottet här tillstyrkt, utan också, att »förordningen» — d. v. s. förordningen af den 31 oktober 1873 — skulle »i öfrigt underkastas den omarbetning, som kan blifva af nöden i följd af den föreslagna förändringen». Det har förut talats i denna fråga om barnens uppfostran och särskildt uppfostran af deras barn, som ej tillhöra svenska kyrkan. Om jag ej misstager mig, finnes redan föreskrift i 6 § af förordningen den 31 oktober 1873, som säger, att barn af föräldrar, som öfvergått till annat kristet trossamfund, skola i det samfundets lära uppfostras, och alla öfriga barn skola vara underkastade den undervisningsskyldighet, som i allmänhet finnes föreskrifven. Och skulle det nu icke vara så, att detta med tydlighet framgår af nämnda paragraf, anser jag, att i det yrkande, som jag här framställt, också ingår en fordran på, att förordningen må i det stycket omarbetas till nöjes.

Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets förslag.

Om ändring i gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan.
(Forts.)

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade yrkats: 1:o) bifall till utskottets hemställan oförändrad; 2:o) bifall till densamma med den af herr Höjer föreslagna ändring; och 3:o) afslag å såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen. Beträffande herr Höjers ändringsförslag, som visserligen af honom återtagits, men hvilket biträdts af herr John Olsson, yttrade

Herr talmannen: Vid hvarje inom kammaren förekommande fråga är det naturligt, att hvilka ledamöter som helst äro oförhindrade att göra yrkanden, som mera eller mindre skilja sig från utskottets hemställan, men lika klart torde vara, att dessa yrkanden måste hålla sig inom ramen af motionens omfång. Gå de derutöfver, äro de icke att anse annorlunda än såsom nya motioner. Och angående formen och tiden för motioners väckande stadgas i 55 § af riksdagsordningen.

Och förklarade sig herr talmannen på grund häraf förhindrad att å ifrågavarande ändringsförslag framställa proposition. Sedan kammaren förklarade sig godkänna den af herr talmannen sålunda uttalade uppfattning, upptog herr talmannen till proposition hvartera af de båda återstående yrkandena, af hvilka det, som afsåg bifall till utskottets hemställan, förklarades hafva de flesta rösterna för sig.

Herr *Petersson* i Boestad begärde emellertid votering, hvilken ock företogs enligt följande nu uppsatta och af kammaren godkända voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i förevarande utlåtande n:o 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit såväl utskottets nämnda hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 110 ja och 80 nej; och hade alltså utskottets hemställan af kammaren bifallits.

§ 3.

Om ändrad lydelse af §§ 16, 17 och 18 riksdagsordningen.

Vidare föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande n:o 1, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af §§ 16, 17 och 18 riksdagsordningen.

Uti en från Andra Kammaren till konstitutionsutskottets behandling öfverlemnad motion, n:o 27, hade herr *J. Andersson* i Lysvik föreslagit, att Riksdagen måtte förklara i grundlagsenlig ordning

hvilande följande förslag till ändrad lydelse af nedanstående delar af gällande riksdagsordning:

Om ändrad lydelse af §§ 16, 17 och 18 riksdagsordningen.
(Forts.)

§ 16. Å landet förrättas valen inför domhufvanden i den domsaga, till hvilken valkretsen hör, eller, om två domsagor äro förenade till en valkrets, inför domhufvanden i den af dessa domsagor, hvilken den största folkmängden eger. I de valkretsar, som bestå af två eller flera städer, förrättas valen inför magistraten i den stad inom valkretsen, som eger största folkmängden. Vid dessa val afgifvas rösterna särskildt för hvarje kommun inför kommunalstämmas ordförande, magistrat eller den för staden särskildt tillsatta styrelse; och skola för rösternas sammanräknande och fullmagts utfärdande åt den, som de flesta rösterna erhållit, valprotokollen till vederbörande valförrättare ofördröjligen insändas.

I stad (o. s. v. oförändradt).

§ 17. Vid riksdagsmannaval tillkommer hvarje röstande en röst. Den, som (o. s. v. oförändradt).

§ 18. Konungens befallningshafvande åligger att, när val till riksdagsman i Andra Kammaren erfordras, derom underrätta vederbörande valförrättare, som låter tid och ort för valet i kyrkorna kungöra. Skulle i någon församling offentlig gudstjenst ej förrättas å söndag, då kungörelsen bör uppläsas, skall på presterskapets anmodan vederbörande kronobetjent kungörelsen skyndsamt kringsända.

Utskottet hemställde, att motionen icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Häremot hade reservationer afgifvits:

af herr *Ljungman*;

af herr *Elowson*;

af herr *Vahlin*, hvilken sistnämnde föreslagit:

att Riksdagen behagade antaga nedanstående förslag till ändring af riksdagsordningens § 16 att hvilat till vidare grundlagsenlig behandling:

Riksdagsordningen.

§ 16.

Valen till riksdagsman förrättas omedelbart, och afgifvas rösterna, särskildt för hvarje kommun, inför kommunalstämmas ordförande eller magistrat; och skola för rösternas sammanräknande och fullmagts utfärdande åt den, som de flesta rösterna erhållit, valprotokollen insändas, för kommunerna å landet till domhufvanden och för städerna, der två eller flera städer äro till en valkrets förenade, till magistraten i den stad, som största folkmängden eger.

Stad, som har att ensam sända flera riksdagsmän, må, på sätt om val till stadsfullmäktige är stadgadt, kunna indelas i valkretsar.

Om ändrad
lydelse af §§
16, 17 och 18
riksdagsord-
ningen.

(Forts.)

Kommuner, som hafva att gemensamt välja riksdagsman, ega dock begagna det medelbara valsättet, derest flertalet af de röstberättigade så beslutar. Då förslag härom af de röstberättigade i en kommun väckes medelst beslut, fattadt inför kommunalstämmas ordförande eller magistrat, varder sådant meddeladt Konungens befallningshafvande, som från öfriga till valkretsen hörande kommuner inforrdrar de röstberättigades röster och utfärdar kungörelse om utgången, efter thy som de flesta afgifna rösterna varit för bifall eller afslag. I sistnämnda fall kan frågan icke förr, än en tid af fem år derefter förflutit, å nyo upp- tagas. Beslutas åter förändringen, träder den i kraft vid det val, som näst efter en månad från kungörelsens utfärdande inträffar, och gäller för en tid af minst fem år, hvarefter beslut om dess upphörande kan på lika sätt som om dess införande fattas.

Vid de medelbara valen väljes riksdagsman medelst elektor. Å landet utses för hvarje kommun inför kommunalstämmans ordförande en elektor, och derutöfver, efter folkmängden, en för hvarje fullt tal af ett tusen. Dessa elektor sammanträda till riksdagsmannaval inför domhafvanden i den domsaga, till hvilken valkretsen hör, eller, om två domsagor äro förenade till en valkrets, inför domhafvanden i den af dessa domsagor, hvilken den största folkmängden eger.

I de valkretsar, som bestå af två eller flera städer, utses inför magistraten en elektor för hvarje stad, och derutöfver, efter folkmängden, en för hvarje fullt tal af femhundra. Dessa elektor sammanträda till riksdagsmannaval inför magistraten i den stad inom valkretsen, som största folkmängden eger.

I stad, der magistrat ej finnes, skall den för sådan stad särskildt tillsatta styrelse eller dess ordförande taga den befattning med riksdagsmannaval, som enligt denna § samt §§ 18, 20 och 22 tillhör magistrat eller dess ordförande; samt

af herrar *Dahn*, *Gyllensvärd*, *Johnsson*, friherre *Barnekow*, *Nilson* från Lidköping, *Liljeholm* och *Hanson* i Berga, hvilka instämt med herr *Vahlin*.

Herr *Vahlin* erhöll ordet och yttrade: Herr grefve och talman! Mine herrar! De statistiska fakta, som motionären anført, visa, att det omedelbara valsättets företräde sedan nya riksdagsordningens införande vunnit ett allt större erkännande af våra valkorporationer. Vid 1893 års val begagnades det medelbara valsättet af 25 valkretsar utaf 170. Utaf dessa 25 valkretsar hafva sedan dess tvenne öfvergått till det omedelbara valsättet, och inom 2 andra har förslag om sådan öfvergång blifvit väckt. Att nu för ett så ringa antal valkretsar som 23 bibehålla i grundlagen det medelbara valsättet såsom *regel*, i synnerhet då man med visshet kan förutsäga, att äfven detta ringa antal kommer att med hvarje år ytterligare aftaga, och härigenom ställa i utsigt, vid de tioåriga kretsregleringarna, för ett icke ringa antal valkretsar att nödgas underkasta sig kostnader och besvär för att erhålla förändradt valsätt — om det ens låter sig göra — att så göra synes mig icke vara öfverensstämmande med rättvisa eller billighet eller att, från Riksdagens sida, visa skälighänsyn mot den stora allmänhetens önskingar och intressen.

Motionären har velat råda bot för dessa missförhållanden genom att göra det omedelbara valsättet till obligatorisk regel i grundlagen. Äfven jag har, i min reservation, velat göra detta valsätt till regel, men lemna frihet att, såsom förut, välja mellan olika valsätt. Reformen torde i begge fallen blifva densamma; inga medelbara val komma troligen att äfven efter en sådan förändring, som jag föreslagit, förekomma. Men reformen skulle enligt mitt förslag genomföras på bättre sätt, enär ingen valkrets då skulle kunna klaga öfver, att den beröfvats eu rätt, som den hittills egt och af hvilken den äfven önskat att allt framgent begagna sig.

Hvad utskottet anfört i sitt utlåtande, drabbar visserligen i hufvudsak *motionärens* förslag, men det är dock ett par af utskottets uttalanden, mot hvilka jag skall tillåta mig några anmärkningar.

Utskottet antyder, att det medelbara valsättet torde vara en fördel för de små städerna, som i förening med en större sådan utgöra en valkrets, och att de små städerna derigenom skulle få något inflytande på valet. Detta är i regeln icke sant, utan tvärtom, det är motsatsen, som är sant. Utaf de 25 stadsvalkretsar, som bestå af flera städer, afgöres valet i 20 sådana af en enda stad ensamt, och i dessa 20 valkretsar skulle det således, med medelbart valsätt, vara fullkomligt likgiltigt, om de mindre städernas valmän röstade eller icke; det öfvervägande antalet elektorerna från den större staden skulle afgöra valet ensamt.

Det vidlåder äfven ett annat fel dessa medelbara val, nemligen att trots den bästa sammanhållning inom valmanscorpsen en minoritetskandidat likväl kan blifva vald. Jag skall tillåta mig att härför anföra blott ett enda exempel, nemligen från den valkrets, jag representerar. Under alla år, så länge jag minnes tillbaka, hafva de begge små städerna i denna valkrets varit i tillfälle att afgöra valet, emedan valen förrättas med omedelbart valsätt. År 1890 hade min motkandidat, som jag vill erinra mig, tvenne röster mer i Falun, under det jag hade en icke obetydligt större majoritet i de begge andra städerna. Detta år skulle denne kandidat — det var landshöfding Treffenberg — hafva ingått i riksdagen, i fall valsättet varit medelbart, med 17 elektorsröster mot 6, som skulle tillfallit mig. Detta hade således varit ett eklatant majoritetsval, såsom det synes, men faktum är, att den valde likvisst skulle hafva varit minoritetskandidat. Sadana minoritetskandidater skulle, med bibehållande af medelbara valsättet, helt säkert kunna komma att val efter val väljas uti vissa stadsvalkretsar; det vore lätt att uppgifva några af dessa. Ännu sämre ställer sig förhållandet i några landsortsvalkretsar, i synnerhet i norra Sverige och i Dalarne. Om t. ex. af tvenne kommuner, som utgöra en valkrets, den ena sänder 11 och den andra 10 elektorerna till valet, så kan det — då valkretsen således väljer medelbart — inträffa, att i den kommun, som sänder 11 elektorerna och der kanske jorden till största delen eges af stora bolag, några inspektorer och flottningschefer samt några af bolagen beroende allmogemän äro de, som utse dessa 11 elektorerna, och dessa komma då att afgöra valet emot de 10 elektorerna, som kanske blifvit valde af flera hundra allmogemän i den andra socknen. Sadana valresultat kunna nu icke inträffa vid omedelbart val.

Om ändrad
lydelse af §§
16, 17 och 18
riksdagsord-
ningen.
(Forts.)

Om ändrad
lydelse af §§
16, 17 och 18
riksdagsord-
ningen.

(Forts.)

Man skulle emellertid mot hvad jag nu sagt kunna anföra, att dessa olägenheter kunna valkretsarne lätt undgå genom att öfvergå till omedelbart valsätt. Ja, detta är sant, men åtminstone hvarjtrettonde år skall detta möta svårigheter och kanske icke ens låta sig göra. Dylika fall kunna dessutom inträffa oftare, om nemligen en riksdagsupplösning inträffar samtidigt med förändring af valkretsindelning. Utskottets majoritet förmenar väl, att ny valkretsindelning alltid skall i tid blifva känd, så att en valkrets kan hinna få valsättet förändradt före de nya valen, äfven om dessa skulle ske samma år, som den nya valkretsindelningen egt rum. Det är icke alltid sagdt, att detta är sant. Det kan nemligen inträffa, hvad utskottet synes förbiset, att någon klagar öfver ett beslut om förändring af valsättet, och härigenom kan beslutet hindras att vinna laga kraft, och det så länge, att valkretsens nödgas begagna sig af det medelbara valsättet.

Den riksdag, som följer på en riksdagsupplösning, får otvifvelaktigt ytterst viktiga frågor att behandla, kanske frågor, vida viktigare för vårt folks framtid än både tull- och härordningsfrågor. Om då en del valkretsar, derigenom att de tvungits använda medelbart valsätt, kommit att sända minoritetskandidater till denna kammare, så kan denna kammare och dermed hela riksdagens beslut utfalla i motsatt riktning mot hvad fallet skolat blifva, om valmansmajoriteten varit i tillfälle att till riksdagen sända den representant, som flertalet önskat.

Herr grefve och talman! Det herskar hos en stor del af vårt folk ett bittert missnöje med de nuvarande bestämmelserna om valrätt, och detta missnöje ökas för hvarje dag. Jag vågar icke hoppas, att något förslag om ändring i dessa bestämmelser kommer att vid denna riksdag framläggas, och ännu mindre att af Riksdagen kommer att antagas ett sådant, som kan vara egnadt att minska detta missnöje; men jag anser mig i stället hafva rätt förvänta, att de personer, som, i tro att de dermed gagna fäderneslandet och bereda en lugn och lycklig framtid för vårt folk, motsätta sig hvarje utsträckning af den politiska rösträtten, att dessa personer just därför skulle känna sig så mycket mer förpligtade att göra hvad på dem ankommer för att fria utöfningen af den nuvarande valrätten, sådan den nu är, ifrån besvär, kostnader och verkliga inskränkningar. Grundlagen borde icke lemna möjlighet, att en valkrets kan *tvingas* att använda ett valsätt — kanske just till följd af oskäligen klagan af en enda person öfver ett beslut om förändring af valsättet — hvarigenom denna valkrets trots den bästa sammanhållning bland valmännen likvisst kan komma att till riksdagen sända en minoritetskandidat.

Herr talman! Med anledning af hvad jag nu anført ber jag att få yrka bifall till den reservation, som jag bifogat konstitutionsutskottets utlåtande.

Häruti instämde herrar *Broström*, *Larsson* i Berga, *Norman*, *Nordin* i Sättna och *Bromée*.

Vidare anförde:

Herr Elowson: Herr talman! Det synes, då man skall bilda sig en öfvertygelse angående den motion, som blifvit väckt af herr

Andersson i Lysvik, vara ändamålsenligt att söka komma till rätta med hvilket valsätt, det medelbara eller det omedelbara, må vara i och för sig det bästa. I detta afseende har jag ansett mig kunna uppställa såsom allmän grundsats, att för ett riktigt valsätt bör gälla, att antalet röster, som afgifvits af valmännen och behörigen intagits i protokollet, är afgörande för valets utgång. Följer man denna regel, så visar det sig, att det omedelbara valsättet uppfyller det uppställda vilkoret, men att med det medelbara valsättet så icke är förhållandet. Der kan det, såsom den föregående talaren sade, inträffa, att en minoritetskandidat verkligen blir vald. Jag är i tillfälle att meddela några i detta afseende belysande officiella siffror från ett nyligen förrättadt val. Man kan på förhand inse, att, om vid medelbara val en större och en mindre kommun äro förenade med hvarandra och det är tenligen jemnstarka partier i exempelvis den större staden, dess elektoror väljas med några få rösters öfvervigt. Klart är då, att alla dessa elektoror komma att representera det parti, som hade några få rösters öfvervigt. Om sedan den mindre staden väljer några elektoror, så hafva dessa i följd af sitt mindre antal icke något inflytande på valet. Det förrättades för icke länge sedan ett val uti valkretsen Visby-Borgholm. Visby har enligt den officiella statistiken 559 och Borgholm 90 valmän. Det visade sig då, att på vensterkandidaten — vi kunna ju använda benämningarna högerkandidaten och vensterkandidaten — i Visby afgafs 170 röster och på högerkandidaten 164 röster. Här användes nu omedelbart valsätt, således ett valsätt, som enligt min mening uppfyller det vilkor, som kräfvades för att valmännens röster i riktig grad skola göra sig gällande. Hade det nu varit medelbart valsätt i denna krets, så är det klart, att alla elektorerna från Visby hade blifvit utsedde af de 170, som afgifvit sina röster på vensterkandidaten, och de 164, som afgafvo sina röster på högerns kandidat, hade icke haft något inflytande på valet. Nu kommo i Borgholm 7 röster på venstermannen och 33 på högermannen. Summerar man ihop dessa röstsiffror från de båda städerna, så finner man, att 177 röstat på venstermannen och 197 på högermannen — dessutom voro 2 stänkröster afgifna vid valet. Nu valdes vid det omnämnda valet — fullt riktigt, efter mitt förmenande — den, som erhållit de flesta rösterna. Men hade det varit medelbart val, så hade icke han blifvit vald, utan den, om hvilken ett ringare antal valmän förenat sig, ty då skulle han hafva fått pluralitet. Att en betänkelig brist ur nu antydda synpunkt vidlåder det medelbara valsättet, synes mig vara obestriddligt.

Om jag nu lemnar valsättet i och för sig — jag tror, att det exempel, jag anført, bör vara tillräckligt betecknande för att ådagalägga, att det omedelbara valsättet bör i och för sig tillerkännas företräde — så måste man äfven fästa afseende vid, att det omedelbara valsättet allt mer och mer vinner erkännande. År 1893 var det af de 186 valkretsar, i hvilka riket är indeladt, 161, som hade omedelbart valsätt, och blott 25, som hade medelbart valsätt. De valkretsar, som hade funnit lämpligt att antaga det omedelbara valsättet, representera 86,7 procent af rikets folkmängd eller öfver 4 millioner, och folkmängden åter uti de valkretsar, som välja medelbart, 13,3 procent eller i rundt tal 600,000 invånare.

*Om ändrad
lydelse af §§
16, 17 och 18
riksdagsord-
ningen.*
(Forts.)

Om ändrad
lydelse af §§
16, 17 och 18
riksdagsord-
ningen.
(Forts.)

Går man åter till de siffror, som angifva valmanscorpens storlek, så finner man, att de valberättigade uti de kretsar, som välja omedelbart, uppgå till ett antal af 260,289 eller 87,3 procent, medan antalet valmän i de kretsar, der valen förrättas medelbart, belöper sig till 37,921 eller 12,7 procent. Under de närmast föregående veckorna har försiggått omröstning i åtskilliga kommuner angående öfvergång från det medelbara till det omedelbara valsättet, så att det synes vara en tendens hos valmännen att allt mer och mer omfatta det omedelbara valsättet. I detta afseende torde det också böra erinras derom, att det icke någon gång förekommit, att, der omedelbart valsätt blifvit infördt, valmännen frivilligt beslutit att återgå till det medelbara, utan öfverallt, der det omedelbara valsättet blifvit infördt, hafva valmännen varit tillfredsställda med detsamma.

Motionären anför — och jag ber att få hänvisa till hans siffror — hurusom valmännens intresse för deltagande i valen blifvit större, der valen ske omedelbart, än der de ske medelbart. Detta är också någonting, som talar för det omedelbara valsättets företräde, ty, man må vara högerman eller vensterman, så måste man dock hysa den öfvertygelsen, att bäst och riktigast är, att valmännen så talrikt som möjligt infinna sig vid valurnan och gifva sin åsigt och vilja till känna.

Beträffande den reservation, som är afgifven, kan jag visserligen ansluta mig till densamma, men jag vill dock gifva till känna, att jag föredrager motionen sådan den är. Då, såsom jag torde hafva bevisat, det omedelbara valsättet eger afgjort företräde framför det medelbara, så tror jag icke, att det är någon fara att i grundlagen påbjuda det omedelbara valsättet såsom obligatoriskt. Jag har för denna min önskan ett särskildt skäl, som icke finnes omnämndt vare sig i motionen eller på något annat ställe, nemligen önskvärdheten af att vi förr eller senare få en för hela landet gemensam valdag. Jag tror, att detta är ett önskemål, som förtjenar att beaktas, och skola vi hafva en gemensam valdag — naturligtvis för de hvar tredje år periodiskt återkommande valen till Andra Kammaren — så är det också fördelaktigt, att valen ske på samma sätt.

Uti motionen och uti utskottets betänkande göras hänvisningar till uttalanden af den nu gällande riksdagsordningens stiftare, friherre Louis De Geer. Han uttalar sig principiellt till förmån för det omedelbara valsättet, och det var endast vissa praktiska svårigheter, hvilka antogos förefinnas på den tid, då riksdagsordningen framlades, som föranledde honom att såsom regel föreslå det medelbara valsättet. Men han påpekar i mycket tydliga ordalag, att vid de medelbara valen faran för otillbörlig inverkan på valen är större än vid de omedelbara. Detta är fullkomligt riktigt. Vill någon person genom intriger eller, som riksdagsordningens upphofsman säger, genom någon otillbörlighet utöfva inverkan på valen, så är detta lättare, när valet förrättas af ett fåtal elektor, än när det sker omedelbart af valmanscorpens i dess helhet. Ur denna synpunkt synes det mig, som om väl ingen borde vilja vara med om att bibehålla det medelbara valsättet, ty jag antager, att väl icke någon vill på detta sätt vinna en valseger.

Herr friherre De Geer anför såsom ett praktiskt skäl, hvarför han icke föreslagit det omedelbara valsättet såsom regel, att man derigenom

skulle råka ut för en stor röstspliftring. Han hade nog skäl för den åsigten då, men förhållandena hafva sedan dess betydligt förändrat sig, och erfarenheten har gifvit vid handen, att röstspliftring endast undantagsvis förekommer. Någon gång förekommer den — det är helt naturligt — men vid de flesta val är det endast en kandidat å hvardera sidan, vare sig valen ske medelbart eller omedelbart.

*Om ändrad
lydelse af §§
16, 17 och 18
riksdagsord-
ningen.
(Forts.)*

Jag skulle äfven vilja göra några erinringar mot den motivering, som utskottet ansett sig böra intaga uti sitt betänkande. Utskottet erinrar, hurusom genom de nya bestämmelserna i riksdagsordningen å Kongl. Maj:t öfverlemnats att ordna valkretsarne uti de mindre städerna och bestämma, hvilka af dessa, som skola välja tillsammans. Utskottet säger, att »under samma valkrets torde sålunda möjligen kunna inrangeras städer, som i öfrigt hafva endast föga beröring med hvarandra och som icke känna till hvarandras särskilda förhållanden». Jag tror likväl, att regeringen skall vara synnerligen angelägen att vid det grannliga värf, som regeringen nu snart har att utföra, nemligen att reglera de mindre städerna i valkretsar, regeringen noga ser till, att den icke i en och samma valkrets sammanför sådana städer, som i öfrigt icke hafva några beröringspunkter med hvarandra. Jag är öfvertygad, att regeringen noga tillser, att man enligt grundlagens bud sammanför först och främst, så vidt möjligt är, städerna inom samma län och vidare städer, som kunna anses hafva några gemensamma intressen.

Utskottet anser också, att genom det medelbara valsättet det skulle blifva möjligt för de mindre städerna inom kretsen att utöfva inflytande på valen. Den föregående talaren — liksom äfven jag — har uppvisat, att det just är motsatsen, som är riktig. Utskottet menar också, att det aldrig, icke ens efter riksdagsupplösningen år 1887, inträffat, att någon valkrets saknat möjlighet att efter skedd omreglering fatta beslut om användande af omedelbart valsätt i så god tid, att detsamma kunnat användas vid de näst efter omregleringen inträffade val. Jag tror dock, att utskottet dervid skjutit betydligt öfver målet. Tänka vi på riksdagsupplösningen år 1887, så skedde den i början af mars, och den nya riksdagen skulle sammanträda i maj månad, och under denna mellantid skulle en omreglering af valkretsarne ega rum. I de valkretsar, som i följd af omregleringen fingo medelbart valsätt, men önskade antaga det omedelbara, skulle en förändring kanske varit en möjlighet, om inom *alla* kommuner sammanträden inför kommunalstämmornas ordförande hållits på samma dag, hvarvid beslut fattats om öfvergång till det omedelbara valsättet och detta beslut öfverlemnats till Kongl. Maj:ts befallningshafvande. Men om i vanlig ordning valmännen inom endast en kommun fattat beslut om en sådan öfvergång till det omedelbara valsättet och detta beslut insändts till Kongl. Maj:ts befallningshafvande, som infortrat yttranden från andra kommuner, är det alldeles uppenbart, att tiden varit otillräcklig för fattande af beslut före riksdagens sammanträde i maj månad.

Slutligen anför utskottet, att val genom elektorerna skulle med afseende särskildt å valen på landet hafva någon historisk grund, enär riksdagsmännen inom bondeståndet under ståndsrepresentationens tid valdes genom elektorerna.

Om ändrad
lydelse af §§
16, 17 och 18
riksdagsord-
ningen.
(Forts.)

Detta synes mig dock vara en fras, som icke har mycken inverkan på den nu föreliggande frågan. Vid val af riksdagsmän till bondeståndet hade valmännen betydligt större frihet, än de nu hafva. I allmänhet var ett härad en valkrets, men ett härad kunde förenas med ett annat härad och välja gemensam riksdagsman. Således tror jag icke, att detta skäl verkar synnerligen mycket.

På grund af hvad jag nu anfört ser jag helst, att kammaren antager den af herr Andersson i Lysvik väckta motionen, ehuru det praktiskt icke betyder något, hvilket beslut som kommer af kammaren att fattas, då jag tager för gifvet, att Första Kammaren beslutit i öfverensstämmelse med utskottets hemställan.

Vid föregående öfverläggningar om denna fråga har det från vissa håll framhållits, att det vore hårdt att frantaga de valkretsar, som vilja hafva det medelbara valsättet, detsamma. Derför har man inom utskottet sökt undanröjda denna betänklighet genom att säga: ja, de valkretsar, som vilja bibehålla det medelbara valsättet, kunna ju göra det, men *regeln* bör vara det omedelbara valsättet, ty så önskar flertalet af valmännen. Jag har således icke något principiellt emot att rösta för reservationen, men jag föredrager likväl motionen, hvarför jag anhåller om proposition på bifall till herr Anderssons i Lysvik nu föreliggande motion.

Herrar *Andersson* i Lysvik, *Norberg*, *Walter* och *Hammarström* iustämde häruti.

Herr Petri: Herr talman! Då det numera synes vara allmänt erkänt, att det omedelbara valsättet bör föredragas framför det medelbara — och jag är äfven af den åsigten — tyckes det mig vara lämpligt, att det omedelbara valsättet göres till regel och det medelbara till undantag i motsats till nuvarande förhållande.

När man nu vet, att de mindre städerna hvarje tioårsperiod skola omregleras, så inser man lätt, att nuvarande bestämmelser, med hvilka äro förenade åtskilliga besvärligheter, kunna vara öfverflödiga, nemligen bestämmelserna derom, att det på olika platser skall beslutas om medelbart eller omedelbart valsätt. Så vidt jag har mig bekant, finnes det icke någon stadsvalkrets, som har medelbart val, och då tycker jag, att det är öfverflödigt att särskildt besluta om valkretsens omreglering.

Utskottet har visserligen på ett ställe uti betänkandet sagt, att det kan mycket väl hinnas med, men det kan verkligen inträffa fall, då det icke låter sig göra, t. ex. just vid sådant tillfälle som riksdagsupplösningen år 1887. Samma år skulle nemligen en omreglering af valkretsarne ega rum till höstvalen, och då Riksdagen upplöstes i mars månad, så uppstod tveksamhet, huruvida de gamla valkretsarne fortfarande skulle gälla eller om nya skulle bildas. Slutligen fick man besked, att de nya valkretsarne skulle välja till majriksdagen, men detta fick man veta först i början af april, och Riksdagen skulle sammanträda den 1 maj. Jag vet särskildt, att i den valkrets, jag tillhör, nemligen Vestervik, Eksjö och Vimmerby, det icke hanns med att besluta om omedelbart valsätt, utan der måste valet förrättas genom elektor.

Då jag anser nu gällande föreskrift olämplig, är jag mycket böjd för att rösta för herr Vahlins reservation, synnerligast som den bereder

tillfälle för valkretsar, hvilka så önska, att välja genom elektor. Om ändrad lydelse af §§ 16, 17 och 18 riksdagsordningen.

Herr talman, jag anhåller således att få yrka bifall till herr Vahlins m. fl. reservation.

(Forts.)

Herr Ljungman: Beträffande den nu föreliggande frågan skall jag be att få påpeka, att vi hafva tre olika förslag att lösa densamma. Ett af dessa var före vid 1892 års riksdag, då väckt af representanten för Visby, herr Bokström, och detta vann så stort understöd, att det endast fans två reservanter inom konstitutionsutskottet mot detsamma. Detta förslag gick derpå ut, att man skulle införa det omedelbara valsättet för städerna, men låta landsbygden fortfarande få välja mellan det omedelbara och det medelbara valsättet.

Vill man se till möjligheten att snart genomföra en reform, och tager man hänsyn dertill, att städerna hafva vida större olägenhet af det nuvarande förhållandet än landsbygden, så är det obestriddt, att herr Bokströms nämnda förslag erbjuder åtskillig fördel framför de öfriga, men å andra sidan kan det icke förnekas, att herr Vahlins och hans medreservanters förslag är mera konsekvent och, jag vill gerna erkänna det, bättre. Både herr Bokströms och herr Vahlins förslag lida för öfrigt af den svårigheten, att hvar tredje gång, som omreglering af valkretsarne skall verkställas, nya val till Andra Kammararen samma år skola ega rum. Då nu statistiska centralbyrån blir färdig med sina sifferuppgifter först i början af sommaren, så uppstår den olägenhet, att flera valkretsar kanske icke hinna att bestämma sig för det ena eller andra valsättet, och i alla händelser blir det ju lagdt i valförrättarnes skön att, genom att bestämma valen tidigare eller senare, kunna inverka på valkretsarnes bestämmanderätt i detta hänseende.

Denna olägenhet har motionären i sitt förslag undgått och i det hänseendet har hans förslag ett visst företräde, men å andra sidan kan samma förmån vinnas åt de andra förslagen, om uti 13 § 4 mom. riksdagsordningen ordet »tionde» utbytes mot »nionde», ett förslag, som flera gånger framstälts.

Då nu emellertid den föreliggande frågan redan fallit i Första Kammararen, och det således endast kan blifva fråga om en opinionsyttring från Andra Kammararens sida, och det derjemte synes mig, som om herr Vahlins förslag är lämpligast, då det tillgodoser alla billiga anspråk, så anhåller jag att få hemställa om bifall till herr Vahlins reservation.

Herr Ahrenberg förenade sig med herr Ljungman.

Herr Eriksson i Elgered: Utom nu anförda skäl, synes mig, att det finnes ännu ett synnerligen viktigt sådant för bifall till antingen motionen eller herr Vahlins reservation, nämligen önskvärdheten af en förändring af en annan paragraf i riksdagsordningen, åt hvilken utan all gensägelse många af kammararens ledamöter önska framgång. Jag menar införandet af en gemensam valdag för hela vårt land.

Bland de svårigheter, som ligga i vägen för genomförande af denna grundsats, förefinnes med hänsyn till landsbygden en svårighet

Om ändrad lydelse af §§ 16, 17 och 18 riksdagsordningen.
(Forts.)

med afseende på de stora domsagorna, hvilka äro delade i flera valkretsar, i ty att då det medelbara valsättet tillämpas i dessa valkretsar, är det hardt när omöjligt för domhafvanden i domsagan att i sådant fall kunna på en enda dag få dessa elektorer för de respektive valkretsarna inför sig för att afgöra valet.

Detta förhållande synes mig äfven tala för behovet af införandet utaf det omedelbara valsättet såsom regel, om också det lemnas frihet, såsom i herr Vahlins reservation, för den, som så önskar, att äfven begagna sig af det medelbara valsättet.

Då nu detta förslag synes underlätta möjligheten af denna reform att införa en gemensam valdag, synes äfven detta tala för ett bifall till herr Vahlins reservation, och på grund deraf anhåller jag att få yrka bifall till densamma.

Herr Bergström: Herr talman! Att en mängd skäl tala för den af reservanterna påyrkade reformen, synes mig vara fullt klart, och jag skall icke öka denna mängd af skäl med något annat än det, som synes mig mest talande, nemligen att deltagandet uti de omedelbara valen är så betydligt mycket större än i de medelbara.

Enligt den senaste statistiken deltog vid 1893 års riksdagsmannaval uti de omedelbara valen på landsbygden 41,3 procent af de röstberättigade, då deremot uti valen af elektorer deltog allenast 17,5 procent, och huru märkvärdig argumentation, man än kan få höra af konstitutionsutskottet, så har det dock aldrig inträffat, att man vågat sig på att proklamera, att ett mindre lifligt deltagande i valen skulle vara en fördel i jämförelse med ett mera lifligt.

Emellertid, oaktadt reservanterna här icke påyrkat någon som helst rubbning i sjelfva grunden för Riksdagens byggnad, oaktadt de icke heller påyrkat detsamma som motionären, nemligen ett obligatoriskt stadgande af omedelbara val, utan endast gjort bestämmelsen fakultativ såsom för närvarande, men med en omkastning, och oaktadt det yrkande, som de framställt, blott och bart gäller valsättet till Andra Kammaren, så har hela utskottshalvan från Första Kammaren, som det vill synas, sagt bestämdt nej till detta kraf från Andra Kammarens sida. Första Kammarens män hafva sagt nej till ett kraf, som har visat sig vara både de representerades, genom den ideliga öfvergången till det omedelbara valsättet, och representanternas; det synes ju hafva företräds af hela Andra Kammar-halvan i konstitutionsutskottet. Att yrka på någon ändring i detta fall synes alltså vara att tala för döfva öron, så länge man måste vända sig till Första Kammaren.

Det är icke heller blott för att framställa ett yrkande om bifall till reservanternas förslag, som jag begärt ordet, utan det är med anledning af en särskild passus i utskottets betänkande. Det heter nemligen på sid. 6, att utskottet ej kan föreställa sig annat, än att regeringen skall låta sig angeläget vara att i tillräckligt god tid verkställa den omreglering, hvarom här är fråga, och så säger utskottet sedan, att det näppeligen torde kunna inträffa, att en valkrets måste välja medelbart till följd deraf, att den ej haft tillfälle att nog tidigt fatta beslut om öfvergång till omedelbart valsätt.

Ja, det få vi nog bevittna, när vi komma till sommarens val. Enligt hvad den senaste statistiken gifver vid handen, försiggår flertalet af riksdagsmannaval i landsbygdens valkretsar under den senare hälften af augusti, mellan den 16 och den 31 samma månad, och i städernas valkretsar under förra hälften af september, mellan den 1 och den 15.

Nu skall denna fråga om medelbart eller omedelbart valsätt vara klar minst en månad före valet, och alltså måste den i fråga om landsbygdens valkretsar, i regel åtminstone, vara klar före midten af juli och i fråga om städernas valkretsar före den 1 augusti; och det torde bli väl knappt om tiden, då förhållandet är, att enligt instruktionen för statistiska centralbyrån denna byrå icke är skyldig att före juni månads utgång hafva folkmängdsstatistiken färdig. Emellertid kan naturligtvis regeringen vidtaga en extra ordinarie åtgärd för att få denna statistik tidigare. Och jag tillåter mig att uttala den förhoppningen, att regeringen verkligen måtte, såsom konstitutionsutskottet här sagt, göra allt hvad den göra kan, för att denna omreglering må i tid blifva färdig.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt propositioner af herr talmannen framstälts å de olika yrkanden, som derunder förekommit, afslog kammaren utskottets hemställan och biföll den af herr Vahlin i ämnet afgifna reservationen.

§ 4.

Till behandling förekom konstitutionsutskottets utlåtande n:o 2, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående införande af proportionellt valsätt vid val inom Riksdagens kamrar.

Ang. införande af proportionellt valsätt vid val inom Riksdagens kamrar.

I detta utlåtande hemställde utskottet, att ifrågavarande, inom Andra Kammaren af herr *S. T. Palme* afgifna motion, n:o 113, ej måtte föranleda någon Riksdagens vidare åtgärd.

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr *Palme*: Herr talman! Jag har begärt ordet icke för att yrka bifall till min motion, ty jag inser mer än väl, att ett dylikt yrkande icke skulle kunna leda till någonting, utan jag har begärt ordet för att till utskottets ärade majoritet rigta ett värdsamt tack för de sympatiska ord, hvarmed de gått till begrafningen af min motion. Vid detta välvilliga och allvarliga utskottsbetänkande kan jag likväl icke underlåta att fästa mig vid en sak, som måste förefalla mig nästan litet humoristisk, jag menar den vid utskottets betänkande fogade reservationen. Reservationen är affattad af utskottets ordförande, herr *Bergius*, som anser, att det af mig väckta förslaget hvarken är högst nödigt eller nyttigt. Jag kan nemligen icke underlåta att jemföra denna hans reservation med en annan reservation, som han afgaf, då denna fråga förra gången var på tal. Äfven då hade utskottet afstyrkt det föreliggande, af professor *Rydin* väckta förslaget, äfven då reserverade sig herr *Bergius* mot utskottets förslag. Men då var det icke för att såsom nu i korthet affärda motionen såsom icke varande nödig och nyttig, utan då tillstyrkte han densamma i mycket välvilliga och

Ang. införande af proportionellt valsätt vid val inom Riksdagens kamrar. varma ord och ansåg, att den var till det allmännas gagn. Han sade sig icke kunna bestrida, att en minoritet egde ett på rättvisa grundadt anspråk att i förhållande till sitt antal blifva representerad.

Jag har endast velat fastslå denna olikhet i uppfattning af den ärade utskottsledamoten, då frågan förra gången var före och då den nu kommit fram. Anledningen är förmodligen att söka i hvad han i den nu afgifna reservationen säger, nemligen »under nuvarande förhållanden». Det gälde 1878, då han förra gången reserverade sig, att från hans sida strida mot landtmannapartiet. Den situationen föreligger, som bekant, icke längre.

Jag har velat tillägga ännu en sak. Här gå åtskilliga rykten, och dessa rykten hafva tagit sig uttryck äfven i tidningspressen, att det rösträttsförslag, som man säger, att Kongl. Maj:t skall framlägga, skulle innefatta bestämmelsen om någon sorts proportionalitetsval för vissa större städer. Jag må bekänna, att jag för min del icke kan sätta någon som helst tro till detta rykte; och jag kan det icke af det skäl, att Kongl. Maj:ts regering icke kan göra sig skyldig till en sådan — huru skall jag kalla det? — *valmanöver*, som skulle innebäras i en dylik bestämmelse, liksom jag också är öfvertygad, att konstitutionsutskottet aldrig kunde vara med om att förorda införandet af proportionalitetsprincipen rörande några vissa städer. Jag finner äfven af detta konstitutionsutskottets utlåtande, att redan der finnas alldeles tillräckliga skäl för att konstitutionsutskottet, såsom det nu är sammansatt, skall alldeles bestämdt motsätta sig *hvarje* införande af proportionellt valsätt, så att för den saken kan man således vara lugn, äfven om det otroliga skulle inträffa, att regeringen skulle komma med det nämnda förslaget. Konstitutionsutskottet påpekar nemligen, att det icke anser frågan vara tillräckligt förberedd och att de förslag, som hittills framkommit i afsigt att lösa förevarande fråga, varit sådana, att de i den faktiska tillämpningen skulle medföra ganska stora svårigheter. Under sådana omständigheter kan naturligtvis icke det nuvarande konstitutionsutskottet vara med om några som helst planer i den anda, som jag nu har antydt. Jag för min del kan naturligtvis icke motsätta mig, att ett proportionellt valsätt införes vid val till Andra Kammaren, men väl till märkandes endast under den förutsättningen, att *då* samtliga representanter i Riksdagen blifva valda enligt proportionalitetsprincipen, så att icke inom några valkretsar proportionalitetsprincipen tillämpas och mindretalet kommer till sin rätt, medan i andra valkretsar ett bestämdt majoritetsförtryck skulle göra sig gällande.

Herr Ljungman: Jag tror, att den siste talaren missuppfattat situationen något, då han trodde, att konstitutionsutskottet skulle vara så ogynnsamt stämmt mot proportionella val. Det tror jag icke vara förhållandet. Att det icke blef flera reservanter, beror väsentligen derpå, att icke något förslag förelåg af den beskaffenhet, att det kunde accepteras. Det förslag, som herr Palme ansåg tillfredsställande, är, såvidt jag kan förstå, så opraktiskt och invecklad, att det derigenom är omöjligt.

Går man till denna frågas början, så finner man, att den väcktes här i Andra Kammaren från högerhall på den grund, att man icke

tyckte om, att i statsutskottet insattes uteslutande sparsamhetsvänner och att äfven i andra utskott insattes personer, som voro mera hågade för reformer, än högern tyckte om. Nu är det alldeles gifvet, att, då man har ett två-kammarsystem och båda kamrarna skicka lika antal medlemmar till de ständiga utskotten och den ena kammaren på grund af det sätt, hvarpå den väljes, är högerrinnad, men den andra befinner sig på en annan politisk ståndpunkt och är jemförelsevis liberal — det är klart, säger jag, att, om proportionella val införas, Första Kammaren alltid skulle få *majoritet* i de ständiga utskotten. Hade därför nu ett praktiskt förslag förelegat i samma syfte som motionärens, lider det icke något tvifvel, att det blifvit ganska många reservanter, ja, kanske till och med majoritet för detsamma. Men det förslag, som motionären åberopat sig på, är så opraktiskt, att det icke kan blifva någon tanke på att genomföra detsamma.

För min del tror jag, att proportionella val med den nuvarande riksdagsordningen icke kunna komma i fråga med hänsyn till andra utskott än de tillfälliga utskotten, emedan till dem hvarje kammare väljer för sig och det därför kunde vara något skäl att tänka på proportionella val för dem. Men denna fråga ligger något aflägsat, då problemet om sådana vals praktiska anordning ännu icke blifvit löst och då det näppeligen kan vara skäl att skriva till Kongl. Maj:t med hänsyn till en fråga af så ringa betydelse. Så vidt jag kan finna, insättas i de tillfälliga utskotten personer, representerande olika åsikter; och jag tror icke, att man kan anföra så synnerligen stora klagomål mot dessa utskotts tillsättning; åtminstone har jag icke hört sådana. Under dessa förhållanden har det icke varit möjligt att handla annorlunda, än utskottet gjort.

Jag vill fästa uppmärksamheten uppå, att, när i ett utskott sitta personer med så olika uppfattningar och åsikter som i konstitutionsutskottet, det är klart, att man får skriva utlåtandet så kort som möjligt och icke ingå i detaljer i det ena eller andra hänsendet; ty eljest stöter man ledamöter antingen från högern eller venstern för pannan. Derfor har betänkandet blifvit så kort som det är.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Restadius: Då motionären i frågan icke yrkat bifall till sitt förslag, har jag visserligen ringa anledning att här taga till ordet. Men då problemet för mig är af mycket stor betydelse och jag hyser varma sympatier för detsamma, tvekar jag icke att, så vidt jag förmår, för denna grannlaga fråga lemna en sammanträngd redogörelse till ledning för dem, som icke varit i tillfälle att åt ämnet egna en ingående granskning.

Det har under de senaste årtiondena pågått ett lifligt arbete bland statsmän, rättslärde och särskilda föreningar i syfte att i det representativa samhällslifvet finna en lämplig utväg att bereda minoriteten den rätt, den vederbör. Jag är lifligt öfvertygad, att det icke är förenligt med billighet och rättvisa, att, om två nästan jemnstarka partier stå emot hvarandra, det, som har 1 eller 2 röster mer än det andra, skall kunna förfoga öfver de platser, som genom val skola besättas.

Jag tänker mig till exempel, att denna kammare består af 300

Ang. införande af proportionellt valsätt vid val inom Riksdagens kamrar.
(Forts.)

Ang. införande af proportionellt valsätt vid val inom Riksdagens kamrar.
(Forts.)

ledamöter, och att det gäller att välja ett visst antal personer; då är det för mig icke fattligt, att 151 skola kunna tillsätta alla platserna, men de 149 icke hafva någonting att betyda. När jag uttalar denna sanning, måste jag å andra sidan framhålla, hurusom det icke heller är rimligt, att, om minoriteten är ytterligt liten, den då skall hafva en sådan rätt. Stå t. ex. 299 mot 1, kan väl denna lilla minoritet icke hafva befogade anspråk att få öfva inflytande på ett val. Härigenom ledes jag till punctum saliens eller sjelfva hjertpunkten i den fråga, som skall lösas: huru stor skall en minoritet vara för att vara berättigad att blifva representerad?

Många äro de utvägar, som blifvit utstakade för lösningen af denna fråga; och på den frågans rätta besvarande beror möjligheten att införa proportionella val.

Det äldsta af dessa förslag, som jag känner, är det, som år 1855 infördes uti danska riksdagen på grund af ett förslag af dåvarande justitieministern Andræ, och som därför plägar kallas det Andræska förslaget; på ett något så när populärt språk skulle det äfven kunna kallas enkelvals-systemet med substitut. Grundtanken i detta vals-system är den, att de väljande sätta upp sina kandidater på en lista. Det första namnet på listan är det, som väljarne i första rummet vilja hafva, det andra i andra rummet o. s. v.

För att åskådliggöra detta system tillåter jag mig att åberopa ett exempel, som af professor Rydin i en af honom år 1878 väckt motion tillförene blifvit i riksdagen anfördt. Man tänke sig, att väljarne äro 220 och att de, som skola väljas, äro 10. För att erhålla uträkning om, huru stort antal röster, en person bör hafva för att anses vald, skall enligt denna metod 10 delas i antalet 220, hvarvid jag får en qvot af 22. Då skall således en person för att blifva vald hafva minst 22 röster. Jag skriker till öppnandet af valsedlarne, och när jag då fått 22 stycken med samma namn i första rummet, så är en person behörigen vald. Jag lägger nu bort dessa sedlar och skriker till öppnandet af återstående röstsedlar, tills jag fått alla 22 valda o. s. v.

Jag tror mig icke böra ingå i någon närmare redogörelse för detta system, därför att, sedan det, på sätt jag nyss nämnde, 1855 infördes vid utskottsval i danska riksdagen, denna upphäft detsamma och antagit ett annat system, det så kallade D'Hondtska efter den rättslärd belgiern med samma namn. Detta system kallas också på det vetenskapliga språket för listkonkurrensmetoden. Det egendomliga i detta system ligger deri, att det icke är de enskilda kandidaterna, som komma att stå emot hvarandra, utan de särskilda listorna. Grundtanken är den, att man icke får på de särskilda listorna hafva ett enda namn gemensamt. Följaktligen är det nödvändigt, att alla listor på förhand framläggas och granskas, så att de icke komma att få ett enda gemensamt namn.

Fördelen i detta förslag ligger deri, att man på lättare sätt kan beräkna valresultatet, än hvad förhållandet är med system, hvartill jag sedan skall komma.

Olägenheten med detta förslag är den, att det förutsätter valmansföreningar, utan hvilkas tillhjälp valet egentligen icke kan ega rum, då det, som sagdt, icke är tillåtet att upptaga gemensamma namn på de

särskilda listorna, oaktadt det mången gång kan inträffa, att allesam-
mans kunna förena sig om ett eller annat framstående namn.

Olägenheterna med det D'Hondtska förslaget har en mycket be-
märkt person här i Sverige, professor Phragmén, sökt undanrödja. Hans
förslag medgifver, att gemensamma namn kunna förekomma på de
särskilda listorna. Då säger han, att de gemensamma namnen, som
förekomma på listorna, i första rummet äro valda; de återstående plat-
sorna fyllas på sådant sätt, att samma platser fördelas på de särskilda
partierna i förhållande till deras styrka. Han utgår ifrån det an-
tagandet, att den person skall i främsta rummet anses vald, för hvars
väljande från valmännens sida erfordras, hvad som kan kallas den
minsta väljkraften.

Han grundar sitt antagande derpå, att den person måste hos val-
männen anses stå högst, för hvilken val erfordras minsta ansträng-
ningen eller bidraget från de väljandes sida.

Jag skall gerna erkänna, att ur teoretisk synpunkt detta förslag
är det mest fullständiga, men vänder jag mig till den praktiska sidan,
tror jag icke man kan gå längre än att erkänna, att det är ett genia-
listiskt tankeexperiment, som för tillämpningen i det praktiska lifvet
tarfar en högre utveckling. För att belysa den praktiska tillämplig-
heten eller otillämpligheten af detta förslag tillåter jag mig åberopa
några exempel ur en bok, benämnd: »Proportionella val», som af den
nämnde framställaren utgifvits. Han redogör der för sista valet i Stock-
holm och för tillämpningen af sin valmetod på detsamma. Jag skall
blott nämna några få exempel, huru hans förslag på det matematiska
språket skulle te sig.

Om man kallar väljkraften k , skulle under ett visst antagande
densamma för herrar von Friesen och Fredholm uttryckas genom följ-
ande matematiska formel:

$$k - k_1 = \frac{1 - 62 k_1 + 124 (k_2 - k_1)}{1419} = 0,0007322.$$

Jag vill nu erkänna, att icke alla tal äro så mörka som det af
mig nu angifna, och jag skall tillåta mig att framställa ett annat
exempel, som är något enklare, men ändå tillräckligt inveckladt. För
min högt ärade vän på stockholmsbänken, herr Höjer, erhålles ett tal,
som lyder sålunda:

$$k_1 = \frac{1}{1416} = 0,0007062.$$

Om jag utgår från den grundsatsen, att den är vald, som har den
minsta väljkraften till sitt förfogande, är det alldeles uppenbart, att
herr Höjer skulle hafva blifvit insatt i Andra Kammaren, eftersom för
honon erfordrades en mindre väljkraft än för hans medkandidater.

Af det nu anförda torde herrarne finna, att detta system, hvilka
förtjenster det än må hafva, icke är af den beskaffenhet, att det kan
i det praktiska lifvet genomföras. Förslagsställaren har ej heller tänkt
sig möjligheten af att inom denna kammare skulle finnas tillgång på
en sådan matematisk insigt, att valresultatet här skulle kunna uträknas,
utan han har föreställt sig, att röstsedlarne och protokollet öfver om-
röstningen skulle öfverlemnas till någon myndighet, t. ex. statistiska

Ang. införande centralbyrån, som inom en bestämd tid skulle afgifva yttrande om, huru valet utfallit. Af det sagda torde åtminstone framgå, att det sist af mig nämnda förslaget i sitt nuvarande skick icke lämpar sig väl att genomföras.

af proportio-
nelt valsätt
vid val inom
Riksdagens
kamrar.

(Forts.)

Ur praktisk synpunkt skulle jag vidare vilja anmärka mot det Phragméniska förslaget, att det väl i sin tillämpning slutligen skulle komma att öfvergå till det D'Hondtska. Det är temligen gifvet, att hvarje särskildt parti hyser åhåga att kunna insätta så många af sina medlemmar som möjligt, men för att nå ett sådant resultat, kan det ej komma i fråga att använda något af de namn, som förekomma på en annan lista. Derigenom minskar man sina chancer. Den naturliga följden häraf synes mig då blifva den, att man återkommer till den D'Hondtska metoden med dess nödvändiga valmansföreningar.

Om jag antager, att ett lämpligt praktiskt förslag till genomförande af det proportionella valsättet stode oss till buds, återstår det mig att granska och tillse, huruvida detta förslag borde tillämpas i det fall, som af motionären blifvit föreslaget. Jag vill då till en början anmärka, att det förnämligast är vid riksdagsmannaval, som stora ansträngningar blifvit gjorda för att införa det proportionella valsättet. Jag finner det ock ganska naturligt, ty Riksdagen är den beslutande myndigheten, och der böra alla partier, så vidt möjligt är, vara representerade. Hvad åter angår Riksdagens delegationer, synes det mig vara temligen uppenbart, att det proportionella valsättet icke lämpligen kan komma till användning, då fråga är om att utse valnämnder. Om jag t. ex. antager, att frågan gäller att utse elektor för val af justitieombudsman och hans suppleant, lär det alltid vara majoriteten, som här är afgörande. Om minoriteten kan insätta en eller två af sina anhängare, så har det ingenting att betyda. — Vid utskottsval åter gäller, att i främmande länder vigten af det proportionella valsättets användning är större än hos oss, ty der finnes, såsom en föregående talare anmärkt, icke något, som motsvarar våra ständiga utskott, utan hvardera af Riksdagens kamrar tillsätter der sina egna delegationer. Häraf kan blifva en följd, att i sådant fall icke de olika meningar varda inom utskotten representerade som inom Riksdagens afdelningar. Hos oss åter äro såväl Första som Andra Kammaren inom de ständiga utskotten representerade, och de olika skiftningar, som inom dessa kamrar förefinnas, återfinnas också inom utskotten. För öfrigt vill det synas mig, som om Riksdagen, eller åtminstone denna kammare, som jag bättre känner, vid tillsättandet af ständiga utskott alltid känt sig pligtig att jemväl åt minoriteten gifva något utrymme. — Jag ber med anledning af det löje, som detta mitt yttrande framkallat hos en del medlemmar på stockholmsbänken, få framhålla, att detta är min allvarliga mening, hvars rättighet ej vederlägges af ett simpelt löje. — Jag skall blott till stöd för nämnda åsigt åberopa mig på sammansättningen af innevarande års konstitutionsutskott. I det samma synas mig många meningsskiftningar vara representerade, och jag föreställer mig, att sådant jemväl förekommer inom andra dylika utskott.

Jag slutar med hvad jag i början af mitt anförande yttrade, nemligen att jag hyser stor sympati för förslaget, och att det skulle vara

mig kärt, om den dag snart stundar, då valtekniken funnit en utväg, *Ang. införande* hvarigenom förslaget må kunna i det praktiska lifvet genomföras. Då *af proportionellt valsätt vid val inom Riksdagens kamrar.* så emellertid, såvidt jag känner, för närvarande icke är förhållandet, yrkar jag för ty bifall till utskottets hemställan i förevarande betänkande.

(Forts.)

Herr Palme: Efter den långa och lärda afhandling, som vi här hört uppläsas, skall jag rörande det Phragméniska förslaget tillåta mig påpeka, att jag väl har ansett detta förslag lemna en nöjaktig lösning af frågan. Men då den af mig väckta motionen endast afsåg en skrifvelse till Kongl. Maj:t, var det naturligtvis min afsigt, att Kongl. Maj:t skulle låta utreda, huru detta förslag skulle te sig i verkligheten. Och det ber jag att få säga, att genom hvad den ärade ledamoten från konstitutionsutskottet nu har uppläst har han icke på något sätt bevisat, att förslaget är olämpligt. Jag skulle kunna läsa upp många skenbart än mera krångliga och svårfattliga matematiska formler, hvilkas räkneresultat, hvilkas för det praktiska lifvet användbara slutresultat skulle vara mycket enkla. Jag tror, att förhållandet är enahanda med det nu föreliggande förslaget.

Härmed var öfverläggningen slutad. Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Slutligen föredrogs och bifölls lagutskottets utlåtande n:o 33, i anledning af väckta motioner om lagstiftning angående arbetstiden för arbetare i bageriyrket.

§ 6.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *A. Hahn* under 4 dagar från och med den 15 dennes;

» *O. Persson* i Killebäckstorp under 14 dagar från och med den 23 dennes; och

herr *C. H. Wittsell* under 14 dagar från och med den 23 dennes.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets memorial n:o 33, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslagen under riksstatens nionde hufvudtitel; och

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 9, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t rörande åtgärder för beredande af lämplig uppfostran åt minderåriga förbrytare samt vanartade och i sedligt afseende försummade barn.

Kammaren beslöt, att dessa ärenden skulle å föredragningslistan för nästa sammanträde uppföras framför de ärenden, som blifvit två gånger bordlagda.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 9,19 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.